

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน
เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น : กรณีศึกษาบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน

อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Developing a Public Participation Model for Community Resource
Management to Enhance Good Local Governance: A Case Study of
Ban Sai Nuea, Na Luang Sen Subdistrict, Thung Song District,
Nakhon Si Thammarat

เบญจพร จันทรโคตร¹ และประกิต ไชยธาดา²

Benjaporn Juntarakote¹ and Prakrit Chaithada^{2*}

Received date: October 1, 2025

Revised date: February 20, 2026

Accepted date: February 20, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น 2) วิเคราะห์องค์ประกอบกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ 3) พัฒนาและทดสอบความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนโดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง และ 4) พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยอาศัยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน การวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 150 คน ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ 97 คน ซึ่งเป็นชุดข้อมูลจากการวิจัยก่อนหน้า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกพื้นที่ 53 คน ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งทั้งสองเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน โดยมีค่าดัชนี

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, Email: prakrit_cha@nstru.ac.th
(Corresponding author)

ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ในระดับรายข้ออยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา t-test การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และการวิเคราะห์รูปแบบสมการโครงสร้าง (SEM) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยมี 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี ($\chi^2/df = 1.96$, RMSEA = 0.045, CFI = 0.95, GFI = 0.93, TLI = 0.94) ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อมั่นในองค์กรท้องถิ่น และประสบการณ์การมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ข้อเสนอเชิงนโยบายมุ่งเน้นการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาชุมชนให้มีธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของประชาชน, ทรัพยากรชุมชน, ธรรมาภิบาลท้องถิ่น, การจัดการแบบมีส่วนร่วม

Abstract

This research aimed to 1) examine the level of public participation in community resource management to enhance good local governance, 2) analyze the components of community participation using exploratory factor analysis (EFA), 3) develop and test the structural fit of a causal relationship model of factors influencing the level of community participation in local resource management using structural equation modeling (SEM), and 4) develop a participatory model for community resource management to enhance good local governance through the integration of quantitative and qualitative findings. The study employed a mixed-methods research design, combining quantitative and qualitative approaches. The quantitative sample of 150 participants included 97 local residents (data derived from a previous study) and 53 external stakeholders selected through purposive sampling. The research instruments consisted of a five-point Likert-scale questionnaire and semi-structured interviews, both of which were validated for content validity by three experts, with item-level IOC values ranging from 0.67 to 1.00. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, t-test, exploratory factor analysis (EFA), and structural equation modeling (SEM), while qualitative data were analyzed through content analysis. The results revealed that the overall level of community participation was high, comprising four key components: decision-making, implementation, benefit sharing, and evaluation. The developed causal model demonstrated a good fit with empirical data ($\chi^2/df = 1.96$, RMSEA = 0.045, CFI = 0.95,

GFI = 0.93, TLI = 0.94). Significant predictors of participation included access to information, trust in local organizations, and prior participation experience. The policy recommendations emphasize strengthening continuous participatory mechanisms and promoting community development based on good local governance principles.

Keywords: Public participation, Community resources, Local governance, Participatory management

1. บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของประชาชนกลายเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของรัฐประศาสนศาสตร์ที่เน้นการกระจายอำนาจ การกำกับดูแลที่ดี (Good Governance) และการสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (Rout, 2021) ภาครัฐได้กำหนดแนวนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายนโยบายสำคัญ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570), 2565) ที่เน้นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาลในระดับพื้นที่ ตลอดจนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งมุ่งให้ประชาชนมีบทบาทร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และติดตาม การดำเนินงานของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนโยบายสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง แต่การมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติยังเผชิญอุปสรรคหลายประการ เช่น การขาดกลไกที่เป็นระบบ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความไม่ไว้วางใจระหว่างประชาชนกับภาครัฐ (กุลการ มงคลชูโชคทวี และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์, 2564) ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนบางส่วนเกิดขึ้นเพียงในเชิงสัญลักษณ์ หรือจำกัดอยู่ในกลุ่มคนเดิมที่มีโอกาสในการแสดงออก อย่างไรก็ตาม หลายพื้นที่ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นในลักษณะสัญลักษณ์ หรือจำกัดอยู่ในกลุ่มคนเดิมที่มีโอกาสเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Kibe et al., 2023)

งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (วีระกิตต์ เอกอัครวิจิตร และคณะ, 2567) แต่ยังคงงานวิจัยที่ยืนยันรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุอย่างเป็นระบบ ว่าปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อพัฒนาและทดสอบความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง (Structural Fit) ของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน และเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่ดี (Good Local Governance)

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยดำเนินการศึกษาภาคสนามในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกงหรา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติและมีความพยายามของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมภายใต้หลักธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่ยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น

2.2 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

2.3 เพื่อพัฒนาและทดสอบ ความสอดคล้องเชิงโครงสร้างของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

2.4 เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

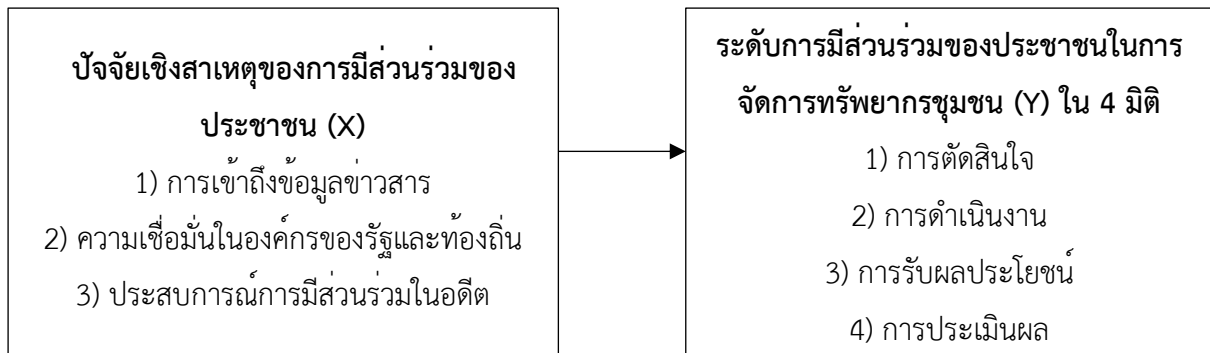
3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความยั่งยืนในการบริหารจัดการทรัพยากร งานวิจัยของ Manirojana (2022) พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงการ OTOP และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อความเท่าเทียมทางสังคมในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น การขาดข้อมูลที่เพียงพอและการมีส่วนร่วมที่ไม่ทั่วถึง การศึกษาของ พหล ศักดิ์กะทัศน์ (2553) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติยังคงมีข้อจำกัดและจำเป็นต้องมีการส่งเสริมเพิ่มเติม ซึ่งในบริบทของประเทศไทย การมีส่วนร่วมถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมธรรมาภิบาลท้องถิ่น เพราะช่วยสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบถ่วงดุล (กุลการ มงคลชูโชคทวี และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์, 2564) งานวิจัยในช่วงหลังพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Simelio-Solà et al., 2021) ความเชื่อมั่นในองค์กรของรัฐและท้องถิ่น (Ridzuan, et al., 2021)

ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีต (Gaus et al., 2023) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวแปรเชิงสาเหตุ (X) ที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Y)

3.2 ทฤษฎีธรรมาภิบาล (Good Governance) ธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่เน้นการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใส มีส่วนร่วม รับผิดชอบ และมีประสิทธิภาพ การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน การวิจัยโดย Tongvijit et al. (2023) พบว่าการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลมีความสัมพันธ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาในประเทศไทย หลักธรรมาภิบาลสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย หลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งถูกกำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 และถูกนำเสนออย่างชัดเจนในงานของสมภพ ระวังทุกข์ และปัญญา คล้ายเดช (2561) ซึ่งระบุว่าการมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญของธรรมาภิบาลในระดับท้องถิ่น แนวคิดธรรมาภิบาลท้องถิ่นที่เข้มแข็ง (Good Local Governance) เน้นการสร้างกลไกการบริหารที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เพื่อสร้างความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม (Rout, 2021) นอกจากนี้ การศึกษาของ กุลการ มงคลชูโชคทวี และ จุฑารัตน์ ชมพันธ์ (2564) ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนมีความสัมพันธ์กับหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ

3.3 ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรชุมชน (Community Resource Management) การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินการเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม Kasimba and Lujala (2022) พบว่าแพลตฟอร์มธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถช่วยให้การแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรมีความเป็นธรรม โปร่งใส และได้รับการยอมรับมากขึ้น ในประเทศไทย การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนได้รับความสนใจมากขึ้น การศึกษาของ พหล ศักดิ์คะทศน์ (2553) พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชน ในงานนี้ แนวคิดดังกล่าวถูกใช้เป็นฐานในการสร้างตัวแปร การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) เพื่อหามิติของการมีส่วนร่วม ก่อนจะทดสอบความสอดคล้องเชิงโครงสร้าง (SEM) เพื่อยืนยันว่าปัจจัยต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความเชื่อมั่นในองค์กรภาครัฐ มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมจริงในเชิงสาเหตุ

จากแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ทบทวน การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาและทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น โดยกำหนดให้ปัจจัยเชิงสาเหตุ (X) ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร 2) ความเชื่อมั่นในองค์กรของรัฐและท้องถิ่น และ 3) ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีต ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน (Y) ที่เป็นตัวแปรตามสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : เบญจพร จันทรโคตร (2568)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

4.1 กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีถิ่นพำนักหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีอายุ 18 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 150 คน แบ่งเป็น 1) ประชาชนในพื้นที่จำนวน 97 คน (ข้อมูลชุดเดิมจากการวิจัยก่อนหน้า; ประกิจ ไชยธาดา และเบญจพร จันทรโคตร, 2568) และ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกพื้นที่จำนวน 53 คน (เช่น ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ใช้ทรัพยากร) การกำหนดจำนวน 150 คนเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ซึ่งแนะนำให้อัตราส่วนของจำนวนตัวอย่างต่อจำนวนพารามิเตอร์ (Sample-to-Parameter Ratio) อยู่ระหว่าง 10:1 ถึง 20:1 (Hair, et al., 2019)

สำหรับกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่หลากหลาย ครอบคลุมมุมมองของภาคส่วนต่าง ๆ

4.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการทรัพยากรชุมชน และธรรมาภิบาลท้องถิ่น เพื่อวิเคราะห์ตัวแปรที่สำคัญและพัฒนาแบบจำลอง การวิจัยเบื้องต้นให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยแบบสอบถามเชิงปริมาณได้รับการพัฒนาและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC > 0.67) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน และทดสอบกับกลุ่มทดลอง 30 คน ซึ่งเป็นประชาชนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง ได้แก่ ประชาชนในบ้านคอกช้างและบ้านสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีได้

รวมอยู่ในกลุ่มตัวอย่างหลักของการวิจัย เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha) รายมิติ พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง 0.82–0.89 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นในระดับดีมาก ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 150 คน ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ 97 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกพื้นที่ 53 คน โดยเลือกด้วยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) และการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ประกอบการท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผลการวิจัย ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา การทดสอบ t-test การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนถูกนำมาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทของธรรมาภิบาลท้องถิ่น

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามเชิงปริมาณและแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ แบบสอบถามสร้างขึ้นเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ปัจจัยที่อาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วม (การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อมั่นในองค์กรของรัฐและท้องถิ่น ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีต) ระดับการมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน (การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล) และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (ค่า IOC รายข้ออยู่ในช่วง 0.67-1.00) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน และทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคอยู่ระหว่าง 0.82–0.89 แสดงถึงความเชื่อมั่นในระดับดีมาก (α อยู่ระหว่าง 0.80-0.89) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้แทนองค์กรท้องถิ่น และผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อศึกษาปัจจัย อุปสรรค และแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 150 คน แบ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ 97 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ตามสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 จากประชากรทั้งหมด 128 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มกราคม 2567) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกพื้นที่จำนวน 53 คน เช่น ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่รัฐ และผู้ใช้ทรัพยากรในชุมชน ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองจากภาคส่วนต่าง ๆ การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2567 ถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 โดยใช้แบบสอบถามสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์มุ่งเน้นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (ค่าร้อยละ

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วย t-test การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ประเด็นตามกรอบแนวคิดการวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน และด้านวิธีวิจัย (Methodological Triangulation) โดยเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพกับผลเชิงปริมาณ เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อค้นพบ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน จากกลุ่มตัวอย่าง 150 คน จากแบบสอบถาม พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน จำแนกตามถิ่นพำนักของกลุ่มตัวอย่าง แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่พำนักในพื้นที่ชุมชนบ้านไสเหนือ และพำนักนอกพื้นที่

มิติการมีส่วนร่วม	เฉลี่ย (ในพื้นที่)	เฉลี่ย (นอกพื้นที่)	ค่า t	ค่า p
การตัดสินใจ	4.43	4.14	1.37	0.1759
การดำเนินงาน	4.43	4.25	2.43	0.0169*
การรับผลประโยชน์	4.51	4.31	3.60	0.0005***
การประเมินผล	4.27	4.01	3.30	0.0014**
เฉลี่ยรวม	4.41	4.18		

ข้อมูลค่าเฉลี่ย (ในพื้นที่) อ้างอิงจากประกิจ ไชยธาดา และเบญจพร จันทรโคตร (2568)

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

ที่มา : เบญจพร จันทรโคตร (2568)

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, $SD = 0.58$) โดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกในทุกด้าน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการดำเนินงาน ($p = 0.0169$), ที่ระดับ .001 ในด้านการรับผลประโยชน์ ($p = 0.0005$) และที่ระดับ .01 ในด้านการประเมินผล ($p = 0.0014$) ขณะที่ด้านการตัดสินใจไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p = 0.176$) ผลดังกล่าวสะท้อนว่าประชาชนในพื้นที่มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการบริหารจัดการมากกว่า เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมของชุมชนโดยตรง

5.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน ใช้หลักเกณฑ์ค่า Eigenvalue > 1 และ Factor Loading $\geq$ 0.50 ตามแนวทางของ Hair et al. (2019) ผลการวิเคราะห์พบว่า คำถามทั้งหมด 16 ข้อ สามารถจำแนกออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎี ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (4 ตัวแปร) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4 ตัวแปร) 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (4 ตัวแปร) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (4 ตัวแปร) ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า ค่า Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) = 0.879 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่ยอมรับได้ ($\geq$ 0.60) และอยู่ในช่วง 0.80–0.89 ตามเกณฑ์ของ Hair et al. (2019) จัดอยู่ในระดับดีมาก แสดงว่าข้อมูลมีความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบ สะท้อนว่าข้อมูลมีความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบ และค่า Bartlett's Test of Sphericity มีค่า $\chi^2 = 1320.17$ (df = 120, $p < 0.001$) แสดงว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสามารถทำการวิเคราะห์องค์ประกอบได้อย่างถูกต้อง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจใช้วิธีการหมุนแกนแบบตั้งฉาก (Varimax Rotation) โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ไม่น้อยกว่า 0.50 และพิจารณาอธิบายความแปรปรวนรวม (Total Variance Explained) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ตามแนวทางของ Hair et al. (2019) ผลการวิเคราะห์พบว่า ได้องค์ประกอบหลักจำนวน 4 องค์ประกอบ โดยแต่ละข้อคำถามมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.62–0.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด (0.50) และทั้งสี่องค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ร้อยละ 72.45 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่แนะนำ สะท้อนว่าโครงสร้างองค์ประกอบมีความเหมาะสม ครบคลุม และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดทางทฤษฎีของการมีส่วนร่วมภายใต้หลักธรรมาภิบาล

5.3 การพัฒนาและทดสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ การวิเคราะห์และทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างรูปแบบเชิงทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบ (Model Fit Indices) ได้แก่ ค่า χ^2/df , RMSEA, GFI, CFI และ TLI และ ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ดัชนีชี้วัดความสอดคล้องของรูปแบบ

ดัชนีชี้วัดความสอดคล้อง	ค่า	เกณฑ์ที่ยอมรับได้	ความหมาย
χ^2/df (Chi-square / df)	1.96	≤ 2.00	รูปแบบเหมาะสม
RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)	0.045	≤ 0.05 = ดีมาก $0.05-0.08$ = พอใช้	มีความสอดคล้องกับข้อมูลจริงอยู่ในระดับดีมาก
GFI (Goodness-of-Fit Index)	0.93	≥ 0.90 = ดี	รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลในระดับดี

ดัชนีชี้วัดความสอดคล้อง	ค่า	เกณฑ์ที่ยอมรับได้	ความหมาย
CFI (Comparative Fit Index)	0.95	≥ 0.90 = ดี	รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี
TLI (Tucker-Lewis Index)	0.94	≥ 0.90 = ดี	รูปแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดี

หมายเหตุ: เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลอ้างอิงจาก Hair et al. (2019); Hu and Bentler (1999); Kline (2016)

ที่มา : ประกิจ ไชยธาดา (2568)

จากดัชนีความสอดคล้องพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก ($\chi^2/df = 1.96$, RMSEA = 0.045, CFI = 0.95, GFI = 0.93, TLI = 0.94) ตามเกณฑ์ที่แนะนำในวรรณกรรมด้าน SEM รูปแบบสามารถอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรได้อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเส้นทางอิทธิพลเชิงสาเหตุ (Structural paths) พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุทั้ง 3 ตัวแปรส่งผลเชิงบวกต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ($\beta_1 = 0.41^{***}$, $p < .001$) 2) ความเชื่อมั่นในองค์กรของรัฐและท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ($\beta_2 = 0.38^{***}$, $p < .001$) และ 3) ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีตมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ($\beta_3 = 0.30^{**}$, $p < .01$) โดยเส้นทางที่มีอิทธิพลสูงสุดคือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ผลลัพธ์ชี้ว่า การเปิดเผยข้อมูลที่เพียงพอ โปร่งใส และทันเวลา ร่วมกับการเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อสถาบันภาครัฐและการสะสมประสบการณ์การมีส่วนร่วม จะยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจึงสามารถใช้เป็นฐานเชิงประจักษ์สำหรับออกแบบกลไกการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนอย่างเป็นระบบ รูปแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของระดับการมีส่วนร่วมได้ร้อยละ 68.7 ($R^2 = 0.687$) โดยใช้วิธีการประมาณค่าด้วย Maximum Likelihood ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานของการวิเคราะห์ SEM

5.4 การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการในพื้นที่ พบว่าข้อมูลทั้งสองส่วนมีความสอดคล้องกัน โดยสามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นได้ 4 แนวทางหลัก ดังนี้

1) การสร้างระบบข้อมูลข่าวสารที่โปร่งใสและเข้าถึงได้ ส่งเสริมให้หน่วยงานท้องถิ่นจัดให้มีระบบการเผยแพร่ข้อมูลสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบป้ายประชาสัมพันธ์ วิทยุชุมชน และสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์หรือกลุ่ม LINE ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ทันเวลา และสามารถตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้ สอดคล้องกับหลักความโปร่งใส (Transparency) ของธรรมาภิบาล

2) การเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อองค์กรของรัฐและท้องถิ่น พัฒนากลไกสะท้อนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชน เช่น เวทีประชาคม เวทีสัญจร หรือการแต่งตั้งคณะกรรมการภาคประชาชนร่วมตรวจสอบ เพื่อสร้างความไว้วางใจในเจตนารมณ์และความโปร่งใสของหน่วยงานท้องถิ่น อันจะช่วยเสริมหลักความรับผิดชอบและความไว้วางใจ (Accountability and Trust) ของธรรมาภิบาล

3) การพัฒนาศักยภาพและต่อยอดประสบการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน จัดโครงการอบรมและเวิร์กช็อปเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชน การวางแผนโครงการ และการสื่อสารเชิงนโยบายในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนถ่ายทอดประสบการณ์แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคีภายนอก สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น โดยใช้แนวทางประชารัฐ (Public-Private-People Partnership: PPP) เพื่อขยายผลและสร้างความเข้มแข็งของธรรมาภิบาลในระดับพื้นที่

โดยสรุป แนวทางทั้งสี่ประการนี้สะท้อนแนวคิดสำคัญของการบริหารจัดการเชิงธรรมาภิบาล ได้แก่ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และความร่วมมือ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากแนวทางดังกล่าว สามารถสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นได้ 4 ด้าน ได้แก่

1) การพัฒนาและสื่อสารข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงง่าย ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างระบบสื่อสารสาธารณะที่โปร่งใสและครอบคลุม โดยใช้ช่องทางทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เช่น เวทีประชาคม กลุ่มสื่อสารออนไลน์ หรือวิทยุชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงข้อมูลได้เท่าเทียม โดยกำหนดแนวนโยบาย การเปิดเผยข้อมูลเชิงรุก และงบประมาณสนับสนุนด้านการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมในทุกระดับหมู่บ้านและตำบล

2) การสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรภาครัฐและท้องถิ่น จัดตั้งคณะกรรมการภาคประชาชนร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินโครงการขององค์กรท้องถิ่น เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความไว้วางใจ จึงควรพัฒนากลไกตรวจสอบร่วมรัฐและประชาชน และแต่งตั้งผู้แทนชุมชนเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาเชิงนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล

3) การสร้างแรงจูงใจจากประสบการณ์และผลประโยชน์ร่วมในชุมชน ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า การมีส่วนร่วมจะยั่งยืนหากประชาชนเห็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้ เช่น รายได้ หรือความภาคภูมิใจในชุมชน จึงควรพัฒนากิจกรรมที่สร้างผลประโยชน์ร่วม เช่น กองทุนอนุรักษ์ชุมชน การแปรรูปสมุนไพร หรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างรายได้จากฐานทรัพยากรชุมชน และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในพื้นที่เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้คนรุ่นใหม่

4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามพื้นที่ จัดตั้งเครือข่ายการจัดการทรัพยากรในระดับตำบลหรืออำเภอ โดยมีหน่วยงานกลาง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนเป็นผู้สนับสนุน เพื่อบูรณาการองค์ความรู้ และทรัพยากรจากหลายภาคส่วน โดยกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาเครือข่ายธรรมาภิบาลด้านทรัพยากรชุมชน ในระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อขยายผลและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างชุมชน

แนวทางและข้อเสนอเชิงนโยบายทั้ง 4 ด้านนี้ สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อมั่น และประสบการณ์การมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญของการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ทั้งยังสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

6. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง โดยเฉพาะด้านการรับผลประโยชน์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนมักให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมของการมีส่วนร่วม เช่น รายได้หรือผลตอบแทนต่อชุมชน ผลนี้สอดคล้องกับงานของ พระสุริโย สุจิตโต (2563) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นมักเน้นผลสัมฤทธิ์ที่จับต้องได้ มากกว่ากระบวนการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Wiyaboon (2019) ที่ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับชุมชนจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของและได้รับผลประโยชน์ร่วมจากโครงการพัฒนา ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและความไว้วางใจในกระบวนการบริหารจัดการท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ด้านการตัดสินใจแม้มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าเล็กน้อยและไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มในและนอกพื้นที่ อาจสะท้อนถึงช่องว่างทางอำนาจและการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่เท่าเทียม ซึ่งเป็นลักษณะที่ถูกรับพบในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทไทย โดยเฉพาะในกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Kantamaturapoj et al., 2023) ผลดังกล่าวชี้ว่าการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นควรมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงข้อมูลและเวทีตัดสินใจอย่างเท่าเทียมมากขึ้น

การวิเคราะห์องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถจำแนกออกเป็น 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งอธิบายความแปรปรวนรวมได้ถึง 72.45% สะท้อนว่าองค์ประกอบทั้ง 4 เป็นโครงสร้างการมีส่วนร่วมที่มั่นคงและสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวทางของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme, 2022) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืนควรเกิดขึ้นในทุกมิติ ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย การดำเนินโครงการไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อ

ส่งเสริมการบริหารจัดการที่ครอบคลุม โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ในทำนองเดียวกัน การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในระดับชุมชนจำเป็นต้องเกิดขึ้นเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่ขั้นกำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล ซึ่งสะท้อนวงจรการมีส่วนร่วม (participatory cycle) ที่ประชาชนมีบทบาทในทุกช่วงของโครงการ ตามที่ Passaranon et al. (2023) เน้นว่าการมีส่วนร่วมในประเทศไทยมักเกิดขึ้นเฉพาะบางขั้นตอนทำให้ประสิทธิภาพโดยรวมลดลง งานของ Kantamaturapoj et al. (2023) ยังชี้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบและต่อเนื่องช่วยลดช่องว่างทางอำนาจและเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้ องค์ประกอบการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านที่พบในงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลในมิติการมีส่วนร่วม (Participation) และความรับผิดชอบ (Accountability) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

การพัฒนาและทดสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก ($\chi^2/df = 1.96$, RMSEA = 0.045, CFI = 0.95, GFI = 0.93, TLI = 0.94) โดยมีปัจจัยเชิงสาเหตุ 3 ด้านที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ($\beta_1 = 0.41^{***}$, $p < .001$) ความเชื่อมั่นในองค์กรรัฐและท้องถิ่น ($\beta_2 = 0.38^{***}$, $p < .001$) และประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีต ($\beta_3 = 0.30^{**}$, $p < .01$) ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับแนวคิดของ Burdett (2024) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเพิ่มขึ้นเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง และไว้วางใจในสถาบันท้องถิ่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Putnam and Garrett (2020) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในอดีตเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ส่งผลต่อความร่วมมือในอนาคต ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานของ สมภาพ กระจับทุกษ์ และปัญญา คล้ายเดช (2561) ที่ชี้ว่าธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ผลดังกล่าวจึงชี้ว่าการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการมีส่วนร่วมต้องอาศัยทั้งปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น การเข้าถึงข้อมูล และปัจจัยเชิงจิตสำนึก เช่น ความเชื่อมั่นและประสบการณ์เดิม อย่างสมดุล

การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสื่อสารข้อมูลอย่างโปร่งใสและเข้าถึงง่าย 2) การสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรภาครัฐ 3) การพัฒนาแรงจูงใจและประสบการณ์การมีส่วนร่วม และ 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่ายภาครัฐและประชาชนในระบบการกำกับดูแลท้องถิ่น ที่ชี้ว่าเมื่อชุมชนมีทั้งระบบสื่อสารที่เปิดกว้าง ความไว้วางใจในองค์กร และภาคีเครือข่ายร่วมมืออย่างต่อเนื่อง จะสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Silva et al., 2023; Sánchez-Hernández,

2024) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนมีทั้งระบบสื่อสารที่เปิดกว้าง ความไว้วางใจในองค์กร และการมีภาคีเครือข่ายร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

7.1 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อมั่นในองค์กรรัฐ และประสบการณ์การมีส่วนร่วมที่ผ่านมา ประกอบกับโครงสร้างองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมที่มีความชัดเจนและมีความสอดคล้องกับบริบทชุมชน ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้ 1) ควรจัดให้มีช่องทางการสื่อสารข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ประชาชนในทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการจัดเวทีประชาคมอย่างสม่ำเสมอ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เช่น คณะกรรมการภาคประชาชน ที่มีอำนาจร่วมในการเสนอแนะ ติดตาม และประเมินผลโครงการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชน 3) ควรส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจและผลประโยชน์ร่วม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรชุมชน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนของชุมชน เพื่อให้ประชาชนเห็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้จากการมีส่วนร่วม 4) ภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายข้ามชุมชน ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมู่บ้านหรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีลักษณะทางทรัพยากรคล้ายคลึงกัน เพื่อนำไปสู่การจัดการแบบบูรณาการ

7.2 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ระดับชุมชน ชุมชนสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาแนวทาง การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านทรัพยากร โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมหรือโครงการที่เน้น การมีส่วนร่วมในแต่ละมิติ เช่น การจัดการป่า การดูแลแหล่งน้ำ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้สามารถนำโครงสร้างองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมไปใช้เป็นกรอบจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เช่น การสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)

2) ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายหรือกิจกรรมที่เน้นการเสริมปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารสาธารณะ หรือการพัฒนาแกนนำชุมชน

3) ระดับเชิงนโยบาย หน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือทรัพยากรธรรมชาติสามารถใช้ผลการวิจัยนี้เป็นต้นแบบในการออกแบบชุดเครื่องมือการประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อใช้ในโครงการพัฒนาอื่น ๆ ทั่วประเทศ

นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประยุกต์ใช้ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) ที่พบ 4 องค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล เป็นเกณฑ์ชี้วัดหลักในการติดตามและประเมินผลการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประจำปีได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

8. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณโครงการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ประจำปีงบประมาณ 2567-2568 ที่สนับสนุนงบประมาณต่อเนื่องในการดำเนินการในงานบริการวิชาการ ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการกับงานวิจัยนี้ และขอบคุณกลุ่มตัวอย่าง ประชาชนในพื้นที่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ที่อำนวยความสะดวกในการให้ข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรม

9. เอกสารอ้างอิง

- กุลการ มงคลชูโชคทวี และจุฑารัตน์ ชมพันธุ์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการอ่างเก็บน้ำคลองบ้านนา จังหวัดสระบุรี. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*. 17(2), 22–41. doi: 10.14456/jem.2021.9
- ประกิต ไชยธาดา และเบญจพร จันทร์โคตร. (2568). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*. 15(1), 246–260.
- พระสุริโย สุชีโต. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลสนับทึบ อำเภอดำรงวิทยารมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*. 3(2), 11–21.
- พหล ศักดิ์คະທັນ. (2553). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. *วารสารวนศาสตร์*. 29(1), 55–63.
- วีระกิตติ เอกอัครวิจิตร, สุนทร ธนศิลป์พิชิต และไพฑูรย์ มาเมือง. (2567). รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง. *วารสารภาคใต้ชุมชนพลปริทัศน์*. 2(2), 39–50.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/wp-content/themes/plant3-child/assets/pdf/13/article_file_20230307173518.pdf
- สมภพ กระจุกชุม และปัญญา คล้ายเดช. (2561). ธรรมนูญในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*. 18(3), 256–265.
- Burdett, T. (2024). Community engagement, public participation and social impact assessment. In F. Vanclay and A. M. Esteves (Eds.), *Handbook of social impact*

- assessment and management*. Edward Elgar Publishing, (308–324). doi: 10.4337/9781802208870.00030
- Gaus, R., Ejderyan, O., Grêt-Regamey, A., Leach, W. D. and Buchecker, M. (2023). How previous experiences shape actors' current perspectives in integrated natural resource management. *People and Nature*. 5(6), 2048-2060. doi: 10.1002/pan3.10541
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.
- Hu, L. T. and Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*. 6(1), 1-55. doi: 10.1080/10705519909540118
- Kantamaturapoj, K., Chanchitpricha, C., Hongsuwan, P., Suebsing, P., Thaweesuk, S. and Wibulpolprasert, S. (2023). Contextual attributes associated with public participation in environmental impact assessments in Thailand: Perspectives obtained from authorities and academics. *Heliyon*. 9(11), e21786. doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e21786
- Kasimba, S. A. and Lujala, P. (2022). Community based participatory governance platforms and sharing of mining benefits: Evidence from Ghana. *Community Development Journal*. 57(4), 635–654. doi: 10.1093/cdj/bsab021
- Kibe, E., Nzomo, M. and Jonyo, F. (2023). Citizen Participation in Natural Resource Governance: A Case of Oil in South Sudan. *European Journal of Development Studies*. 3(5), 39-47. doi: 10.24018/ejdevelop.2023.3.5.293
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). The Guilford Press.
- Manirojana, P. (2022). Public participation for promote Thai cultural tourism and the development of OTOP Nawatwitee for reduce social equality. *International Journal of Humanities and Social Science*. 6(S5), 150-166. doi: 10.53730/ijhs.v6nS5.5214
- Passaranon, K., Chaiear, N., Duangjumhol, N. and Siviroj, P. (2023). Enterprise-Based Participatory Action Research in the Development of a Basic Occupational Health Service Model in Thailand. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 20(8), 5538. doi: 10.3390/ijerph20085538

- Putnam, R. D. and Garrett, S. R. (2020). *The upswing: How America came together a century ago and how we can do it again*. Simon & Schuster. Retrieved from <https://www.simonandschuster.com/books/The-Upswing/Robert-D-Putnam/9781982129156>
- Ridzuan, M. R., Abd Rahman, N. A. S., Lai Kuan, K., Soon Yew, J. and Yaacob, N. A. (2021). Exploring the effects of good local governance on citizens' trust in Malaysia. *Journal of Administrative Science*. 18(2), 129–149.
- Rout, S. (2021). Sustainable community forestry: Insights from rural Thailand. *Current World Environment*. 16(3), 740–754. doi: 10.12944/CWE.16.3.8
- Sánchez-Hernández, M. I. (2024). Strengthening Resilience: Social Responsibility and Citizen Participation in Local Governance. *Administration Sciences*. 14(10), 1-22. doi: 10.3390/admsci14100260
- Silva, P., Mota, L. F., Carneiro, R., Valentim, R. and Teles, F. (2023). The Inner Functioning of Local Governance Networks in Centralized Countries: A 'Brave New World'? *Social Sciences*. 12(5), 1-14. doi: 10.3390/socsci12050289
- Simelio-Solà, N., Ferré-Pavia, C. and Herrero-Gutiérrez, F.-J. (2021). Transparent information and access to citizen participation on municipal websites. *Profesional de la Información*. 30(2), 1-10. doi: 10.3145/epi.2021.mar.11
- Tongvijit, P. M., Nomnian, A., Sirisunhirun, S., Ploywan, P. and Arakpothchong, W. (2023). The model of good governance application toward human resource management in Buddhist University. *International Journal of Professional Business Review*. 8(5), 1-19. doi: 10.26668/businessreview/2023.v8i5.1279
- United Nations Development Programme. (2022). *SDG 16.7.2: Ensuring inclusive and responsive decision-making* (Policy Brief). UNDP Oslo Governance Centre. Retrieved from <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-09/Final%20Policy%20Brief%2016%207%202.pdf>
- Wiyaboon, S. (2019). Community participation in local development projects. *The Journal of the International Buddhist Studies College*. 6(1), 18–24.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.